

Pál-Antal Sándor

A polgármester

A polgármester-választás – 1902. március 8.

Dr. Bernády Györgyöt Marosvásárhely törvényhatósági bizottságának 1902. március 8-án tartott tisztújító közgyűlésén választották a város polgármesterévé.

A törvényhatósági bizottság volt a város önkormányzatát képező döntéshozó szerv, amelyen időközönként megválasztották a polgármester mellett annak közvetlen munkatársait, a tanácsosokat és a jelentősebb városi tisztviselőket. Ugyanez a szerv határozott a város közeletével kapcsolatos kérdések ügyében. Tulajdonképpen minden fontosabb várost érintő kérdésben döntött, legyen az kérés, javaslat, terv, személyzeti ügy, költségvetés, kölcsön felvétel vagy egyéb ügy. Ez előtt a szerv előtt ismertette Bernády is elképzeléseit, győzködte elgondolásai, tervei helyességéről a bizalmatlanokat és az ellenzőket, válaszolt a kérdésekre és cáfolta az ellene felhozott vádakát. És ez volt az a fórum, amely előtt a polgármester időközönként beszámolt a városi tanács tevékenységéről, megvalósításairól és a megvalósítások elé gördült akadályokról is.

A törvényhatósági bizottság javaslattevő választmánya és végrehajtó szerve a tanács volt. A városi tanács ugyanakkor önállóan tevékenykedhetett egy egész sor, törvény által biztosított ügyben is. A tanács vezetője elnöki minőségben a polgármester, helyettese az első tanácsos. A tanács tagjai, a polgármester mellett, a választott tisztviselők (a három tanácsos, a két jegyző és a főügyész) és a főispán által kinevezett rendőrkapitány.

A polgármester, az 1886. évi XXI. tc. értelmében, elnöke a tanácsnak, intézkedik a hatáskörébe tartozó ügyekben, végrehajtja a kormány rendeleteit, foganatosítja a főispán utasításait, saját kezűleg aláírja a városi törvényhatóság nevében kiadott okmányokat és egyéb leveleket, rendelkezik a város tisztviselőivel, kezelő és segédszeméllyel, és őre a törvényhatóság pecsétjének.

A polgármester kezdeményezéseit a tanácson, mint javaslattevő választmányon keresztül terjesztette a bizottságon keresztül. A tanácsot pedig valamelyik tisztviselő, rendszerint egy-egy tanácsos, vagy maga a polgármester képviselte. A minisztériumokkal és más hatóságokkal maga Bernády tartotta a kapcsolatot. Egy-egy kölcsönfelvétel, kivitelezés előtt álló terv és számos más kérdésben levélben vagy személyesen kereste meg az illető minisztert, vagy egyéb hivatalosságokat. A nagyobb befektetésekkel kapcsolatos tervek elkészítése és jóváhagyása,

illetve az azokkal járó kiadásokat érintő ügyek intézése érdekében gyakran megfordult a fővárosban, ahonnan többnyire eredménnyel, vagy biztató válasszal tért vissza.

A törvényhatóságokról szóló, 1886. évi 21. tc. előírásai értelmében a városi törvényhatóságoknál – amilyen Marosvásárhely is volt – tisztújítást hat évenként tartottak. Tisztújítások alkalmával választották, vagy újra választották a polgármestert is. Bernády elődje, Geréb Béla, a Függetlenségi Párt marosvásárhelyi szervezetének tagjaként az 1896-os tisztújításkor másodszor foglalta el a városvezetői széket. Megbízatását azonban nem sikerült véghezvinnie, sem a székfoglalója alkalmából közzétett ígéretes programját megvalósítania. A város költségvetésében tapasztalt rendellenességek miatt 1900-ban hűtlen vagyonkezeléssel vádolták, és felfüggesztették állásából. Mivel a kivizsgálás elhúzódott és több tisztviselőre is kiterjedt, Geréb polgármesterségének ekkor vége szakadt, és állása két éven keresztül betöltetlen maradt. Előbb Ajtay Gyula, majd halála után Oroszlán István alpolgármester helyettesítette. Ajtay halála után, már 1900 szeptemberében olyan hírek terjedtek a városban, hogy Bernády Oroszlány Istvánnal versenyezve megpályázza az alpolgármesterséget, de végül rendőrkapitány lett.

Mivel a kivizsgálások elhízódtak, tényleges időelőtti tisztújítást 1901-ben sem tarthattak. Belügyminiszteri engedélyt csak az 1902. március második felére eső rendes tisztújításra kaptak. Ezt megelőzően, 1902. január 13-án a városi törvényhatósági bizottság felfrissítette tagságát.¹ Ekkor ugyanis megújították a választott tagság felét, amely akcióra öt évenként kerülhetett sor. Ez után, január 25-én újra választották a törvényhatósági szakválasztmányokat és szakbizottságait: a központi választmányt, a közigazgatási bizottságot, az igazoló választmányt, a gazdasági és pénzügyi bizottságot, a jogügyi bizottságot, az egészségügyi bizottságot, az iskolaszéket stb. Ekkor Bernády, mint törvényhatósági bizottsági tag, a képviselő választásokkal foglalkozó központi választmány, a gazdasági és pénzügyi választmány és az iskolaszék tagja lett.²

A tisztújítást március 8-ára időzítették. Az akkor megejtett közgyűlésen a törvényhatósági bizottság hatáskörébe tartozó tisztviselők választására, illetve újra választására került sor. Ezek a tisztségek a következők voltak: polgármester, három tanácsos, akik közül az első egyúttal alpolgármester, a második pedig árvaszéki elnök is, fő- és aljegyző, tisztügyi ügyész, pénztárnok, ellenőr, két árvaszéki ülnök, közgyám és írnok. A tisztségekre pályázni a választást megelőző időben benyújtott kérés alapján lehetett. A legtöbb

¹ 1893 óta az iskolaszék folytonos elnöke. Pozíciójától csak később válik meg. MmNL, Mvhely város lt, Közgyűlési jegyzőkönyvek, 82/1902. sz., 3–5.

² Uo.

tisztségre csak egy-egy pályázó jelentkezett. Csak az aljegyzői és az írnoki állásra álltak elő ketten. A jelentkezők szinte kivétel nélkül addig is tisztviselők voltak, vagyis közigazgatásban jártas, tapasztalt személyek.

A közgyűlés megnyitása után, az ülést levezető Sándor János főispán felszólítására létrehozták a kijelölő választmányt, amelynek az élén a főispán állt. Ebbe a törvényhatósági bizottmány három tagot választott, és a főispán három személyt kinevezett. A kijelölő választmány elbírálta a jelentkezéseket és egy-egy személyt javasolt a megüresedett tisztségekre. A tisztújítás idejére, a szokásnak megfelelően, Hofbauer Aurél polgármester helyettes a város pecsétnyomóját – a hatalom jelképeként – ünnepélyesen átadta a főispánnak.

A választási ceremónia megnyitása után a főispán ismertette a jelöltek névsorát, akiket a közgyűlés közfelkiáltással elfogadott. Így Bernády és tisztviselő társai minden versenyzés, megmérettetési ceremónia nélkül elfoglalhatták hivatalukat. A polgármester közvetlen munkatársai: Oroszlány István I. tanácsos és polgármester helyettes, Hofbauer Aurél, volt alpolgármester, II. tanácsos és árvaszéki elnök, Hints Károly III. tanácsos, Nagy Imre főjegyző Darkó Ákos tiszti ügyész, Szabó István aljegyző, Hofman Jenő pénztárnok, Nagy Béla ellenőr, Debreczeni Sándor I. árvaszéki ülnök, Papp Elek II. árvaszéki ülnök, Simén Sándor közgyám és Szabó Gyula írnok lettek.³

A tényleges tisztviselők megválasztása után a főispán tiszteletbeli címet adott egy pár, arra érdemesnek tartott személynek. Tiszteletbeli főorvos lett Marosi Kálmán, tiszteletbeli főügyészek lettek D. Nagy János, Schönstein Gyula és Dr. Bodolla Ferenc ügyvédek, tiszteletbeli főmérnök lett Fekete Jakab, tiszteletbeli tanácsos lett Geréb Lajos.

Az eskütétel után az új polgármester a főispántól, a hatalom képviselőjétől, átvette a város pecsétjét, ezzel jelképesen is kifejezésre juttatta hivatalba lépését.

A választás előkészületeit, a háttérlobbizást adatok hiányában, sajnos nem ismerjük. De lefolyása alapján bizonyosra vehetjük, hogy azt megelőzően konszenzus születhetett, első sorban a polgármesteri széket illetően. A pártharcoknak, az ellenvetéseknek, még az enyhe kritikának sem leltük nyomát, sem a sajtóban, sem az eseményeket megörökítő jegyzőkönyvekben. Bernády egyöntetű megválasztása bizonyosan az addigi tevékenysége elismerésének, rátermettsége elfogadásának, valamint a kedvező politikai helyzetnek (hiszen a kormánypárt híve volt) köszönhető. Elfogadását, mindenekelőtt a törvényhatósági bizottságban kifejtett addigi tevékenységének is köszönhette. Hiszen az előző tíz évben, amióta annak tagja

³ Uo. 21–22.

volt, minden fontosabb kérdéshez hozzászólt, észrevételezett, javasolt. Valószínűleg lelkesen támogatta elődjét, annak 1896. évi tisztújításkor elhangzott programbeszédben beharangozott tervekért, mivel akkor Geréb merész városfejlesztési célokat fogalmazott meg. Ilyenek voltak a közoktatás modernizálása, a városnak elektromos világítással való ellátása, közvágóhíd és gőzfürdő építése, rendszeres építési terv készítése, a város megfelelő ivóvízzel való ellátása és egyébek.⁴ De azok elmaradása, a rossz városi közállapotok, a tétlenség és számos hiányosság miatt nem egyszer kérdőre vonta elődjét. Megválasztói abban a reményben sorakoztak mögé, hogy kirángatja a várost abból a lehetetlen állapotból, amelybe került.

A polgármester városfejlesztési programjai

Bernády György megválasztásakor jól ismerte a város megoldásra váró gondjait, hiszen már az előtt, törvényhatósági bizottsági tagként elkötelezte magát a város modernizációja mellett, és kiállt az elgondolások megvalósításáért. Feltételezzük, hogy a polgármesteri szék elnyeréséért folytatott kulisszák mögötti lobbizás alkalmával már kiforrott, logikusan felépített modernizációs programmal rendelkezett, amellyel megnyerte a választókat. Célkitűzéseit székfoglaló beszédében tette nyilvánossá.

A megválasztása alkalmával tartott székfoglaló beszédében a modern Marosvásárhely megteremtését tűzte ki legfőbb céljának.⁵ beszédében ábrázolta azokat az elmaradt viszonyokat, melyek az átalakulás előtt álló várost jellemezték, és beszélt a város jövőjéről alkotott elképzeléseiről, a reformtervek keresztülvitelére sarkalló tényezőkről, a korszerű városi infrastruktúra elemeiről.

Beszéde elején kiemelte az előtte álló feladatok nagyságát. „Teljes tudatában vagyok azon nagy, hogy ne mondjam óriási feladatoknak – mondta – amelyek ezen állás betöltése közben reám várnak, teljes tudatában vagyok azon nehézségeknek, amelyekkel ezen feladatok megoldása közben meg kell küzdenem.”

Első teendőjének a városi közigazgatás és a város anyagi ügyeinek rendbetételét állította. Megfogadta, hogy a város anyagi ügyeinek vezetésében a legnagyobb körültekintéssel, takarékoskodással, a törvényes rendelkezések és formák szigorú betartásával fog eljárni. Ígérte, hogy a nagy megterheltség alatt görnyedő polgárságot minden további megterheléstől kímélni fogja. De azért szükségesnek tartotta megemlíteni, miszerint „vannak bizonyos körülmények közegészségügyi, rendészeti, köztisztasági s végül szépészeti tekintetben,

⁴ Részletesebben lásd a 64. oldalakon.

⁵ A beszéd közölve a *Székely Lapok*, 1902. március 9-i számában.

amelyeket a jelen súlyos viszonyok között nem szabad, s nem lehet egészen tekinteten kívül hagyni”.

Beszédében rendkívül kedvezőtlen képet festett a városi iskolaügy helyzetéről, szegényteljesnek nyilvánítva azt. Ezért iskolaépítéseket ígért, és az oktatási viszonyok gyökeres megváltoztatását helyezte kilátásba.

Ezután vázolta a város jövedelmi forrásainak gyarapítását célzó elképzeléseit. E téren különösen fontosnak tartotta a város vámszedési jogának rendezését, annak teljes egészében való megtartását, a város jövedelmének, bevételeinek osztatlan megőrzését. Anyagi tekintetben rendkívül fontosnak és soron kívüli gondot igénylőnek minősítette az épülő városi gőztéglagyár ügyének végleges megoldását, amelyet komoly bevételi forrásnak tekintett. Következett a közlekedés modernizálása, a járdák lefektetése, az utak jó karbantartása, az útszélek befásítása, a város szabályozási tervének elkészítése, a szabályrendeleteknek a megváltozott viszonyok szerint való átdolgozása, újabb szabályrendeletek készítése, új, eddig még ki nem használt jövedelmi források kiaknázása.

A modern város kellékei közé iktatta a közegészségi körülmények sürgős javítását, amelynek alapfeltétele az egészséges ivóvizet biztosító vízhálózat és a csatornázás megvalósítása.

Székfoglaló beszédét ekként zárta: „Isten áldása legyen hazánkon, e városon és annak polgárságán. Áldja meg a Mindenható a főispán úr ő méltóságát és a törvényható bizottság minden egyes tagját, és koronázza siker azon munkát, amelyet jövőre teljesíteni, az Önök jóakarató támogatása és bizalma folytán hivatva leendek.”⁶

Amint beszédeiből megállapítható, előterjesztéseire az évek folyamán Bernády minden egyes alkalommal alaposan felkészült. A várható kifogásokra tett feleleteket és előre számba vette, és alkalomadtán részletesen kifejtette, ami nyomon követhető a közgyűlési jegyzőkönyvekben részletesen leírt hozzászólásokból és az azokra adott feleletekből. Csakis ez lehet a magyarázata annak, hogy akaratát rendszerint érvényesíteni tudta.

Jó útravalónak bizonyult, hogy ebben a politikailag megosztott és egymással állandóan marakodó városban megválasztása kérdésében meglepő egyetértés született. Ez az egyetértés felhatalmazta őt arra, hogy ne csak reformprogramról beszéljen a székfoglaló közgyűlésen, hanem merészen belevágjon azok azonnali gyakorlatba ültetésébe. Az út göröngyösnek bizonyult, de az akadályok nem gátolták meg terveit megvalósításában, és egy évtized alatt sikerre vitte álmai jelentős részét, még ha azt csak alapozásként értékelte távozását megelőzően.

⁶ Uo.

Benády polgármesterségének már az első évében érezhető változás állt be a város döntéshozó szervének a tevékenységében. A törvényhatósági bizottsági közgyűléseken szaporodott az elfogadásra előterjesztett tanácsi javaslatok és jelentések száma, megnőtt a tárgyalta ügyek sora. Széles körűbb lett a tárgyalás alá került ügyek tárgyköre. Foglalkoztak azokon közigazgatási szervezési kérdésekkel, szakbizottságok megújításával vagy létrehozásával (pl. egészségügyi, iskolai, építkezési, gazdasági, pénzügyi, jogügyi, közrendészeti stb.), új intézmények (bábaképző, csendőrparancsnokság stb.) létrehozásával, illetve a városba hozásával, szabályrendeletek megújításával és újabbak kidolgozásával, utcák javításával és aszfaltozásával, új utcák megnyitásával, és telkek parcellázásával, telek kisajátításokkal, határkövek felállításával, iskolák építésével és államosításával, nagyobb összegű kölcsönök felvételével stb, stb.

Javaslatait a tanács, mint a törvényhatósági bizottság állandó választmánya terjesztette elő megvitatás és jóváhagyás végett. A polgármester elgondolásait, meglátásait rendszerint a kérdések felmerülése, illetve napirendre kerülése során ismertette a városi önkormányzat ülésein. De voltak olyan alkalmak is, amikor úgy érezte, hogy nagy horderejű kérdések kapcsán általánosabb, átfogó ismertetéseket kell tartson a városfejlesztés előtt álló újabb kérdésekről, elképzeléseiről, és azok megvalósítása érdekében hozott lépéseiről. Ezt tette – többek között – az 1908. február 10-én tartott tisztújítás előtti közgyűlésen, valamint az 1910. december 10-i városi képviselő választáson megújult törvényhatósági bizottság 1911. február 11-i ülésén.

1908. február 10-én – hat év leteltével – mivel március 31-én lejár az 1902-ben megválasztott tisztviselők mandátuma, köztük a Bernádyé is, városi tisztújítást tartottak. A választási eljárás hasonló volt az 1902. évihez. A tisztújítás előtt, a törvényhatósági bizottság megbízásából a polgármester közzé tette a választási pályázatot, és nyilvántartásba vette a megüresedő tisztségekre befutó jelentkezéseket, amelyek szóbeli bejelentés alapján történtek. A közgyűlésen a polgármester bejelentette a tisztikar lemondását, ünnepélyesen átadta a város pecsétjét a főispánnak, ezzel jelezve, hogy megbízatásuk véget ért. Ez után a főispán által vezetett kijelölő választmány véglegesítette és kihirdette a jelöltek névsorát, majd következett a választás. A választás tisztségenként történt, kezdve a polgármestertől a közgyámig. A lemondott tisztviselőket, egy pár visszalépés kivételével, ez alkalommal is, akárcsak a hat évvel korábban, közgyűlés egyhangúan, közfelkiáltással újraválasztott. Megbízatásuk 1908. április 1-től 1914. március 31-ig szólt.⁷ Az újra választott tisztikar összetétele: Dr. Bernády György polgármester, Hofbauer Aurél első tanácsos és alpolgármester, Nagy Imre másod tanácsos és

⁷ MmNL. Mvhely város lt, Közgyűlési jegyzőkönyvek, 88/1908. sz., 89–110.

árvaszéki elnök, Darkó Ákos harmadik tanácsos, Dr. Soós László főjegyző, Dr. Bodola Ferenc tiszti főügyész, Dr. Csiszár Albert első aljegyző, Dr. Marthy Ferenc másod aljegyző, Nagy Béla pénztárnok és Simon Sándor közgyám.

A választás után, az eskü letétele előtt, a főispán tiszteletbeli tisztviselői címet adományozott több személynek. Tiszteletbeli tiszti főügyész lett Debreceni Nagy István, Schönstein Gyula, Dr. Bradu Sándor, Ötvös Gyula, Dr. Bedő Sándor és Dr. Tischler Márton, tiszteletbeli tanácsos Geréb Lajos alkapitány és tiszteletbeli tiszti főorvos lesz Dr. Zigler Károly rendőrorvos.

Bernády a tisztújítást megelőzően, a január 15-én tartott közgyűlésen, amelyen az 1907. negyedik negyedévi polgármesteri jelentést tárgyalták, részletesen beszámolt „azon tervekről és intenciókról, melyek vezérelni fogják a tanácsot jövőben, ha a törvényhatósági bizottság a jövő ciklusra is a jelenlegi tanácsot részesítené bizalmában.”⁸ Beszédét azért időzítette ekkorra, hogy a törvényhatósági bizottságba bekerült új tagok a tisztújítás előtt tiszta képet alkothassanak a tanács tevékenységéről.

Beszédében, mielőtt áttért volna a részletekre, a program *vezérelvéről* szólt: „A vezérelv pedig nem egyéb, mint Maros-Vásárhelyből a szín-magyar városból az erdélyi részek közepén egy consolidált gazdasági és társadalmi viszonyok között élő polgársággal bíró várost, kereskedelmi és ipari emporiumot, forgalmi góczpontot teremteni, kulturális és humanistikus intézményekkel gazdagítani e várost még jelentékeny áldozatok árán is, mert csak így szolgálhat e város itt az erdélyi részekben, nemzetiségek tengere által lakott országrészekben a magyar kultúra világosságának terjesztésére, s csak ily góczpontokat képező városok révén biztosítható a magyar nemzet hegemoniája s a magyar államiság suprematiája.”⁹

Áttérve a várost érintő konkrét kérdésekre, először általánosan beszélt a *városrendezési* politikájáról. Elsődleges kérdésnek tartotta a külterjes fejlődés megakadályozását. Úgy vélte, hogy a külterjes fejlődés nemcsak a város közönségére, hanem a kültelkek lakottságára is káros. Káros a város közönségére, mert a kültelkek rendezése túl nagy tehervállalással jár, az utcák értékét túlhaladó anyagi áldozatot követel. Az ottani lakosságra azét káros, mert az úttestek felemelésével, vízfolyások létesítésével viskóik eltemettetnek, minélfogva értékük csökken. Ezért a tanács körültekintően kell eljárjon az építési engedélyek kiadásával, és csak akkor kerülhet arra sor, ha az úttest céljaira szükséges területek biztosítva, s az úttestek nívója megállapítva van. És nem feledte kihangsúlyozni, hogy szépészeti szempontból vigyázni kell az ízlés és kivitel terén a szakértelem megnyilvánulására. A meglévő kültelki épületek ugyanis

⁸ Uo. 6–7.

⁹ Uo. 7–8

élet- és tűzveszélyes tákolmányok, ízlésről rajtuk pedig szó sem lehet. A cél eléréséhez – tájékoztatja a közgyűlést – a városi tanács építészeti téren szigorúbb szabályokat fog alkalmazni, s a faházak építésének megakadályozásával, a tetszetős külsejű, nem pedig a veszélyes vályog lakások keletkezésének előmozdítására fog törekedni.

Folytatva az *építkezésekkel* kapcsolatos kérdéseket, vázolja, hogy az építkezési szabályrendelet tiltja, hogy 1908-tól kezdődően engedélyezzék a háztetők zsindegyel való fedését és javítását. Elismeri, hogy e kérdés tapintatott és körültekintést igényel, de a főutcákon és ahol az aléptímeny megengedi a tűzbiztos fedőanyagot, ott a tanács a legnagyobb szigorral fog eljárni.

Városrendezési szempontból igen fontosnak tartotta a kihasználatlan területek feldarabolását, ami legcélszerűbben utcanyitásokkal elérhető. „Szükség van erre – folytatja a polgármester – azért is, mert ez által a város belterjes fejlődése mozdítatik elő. A lakosság sűrűbb lesz, ami nemcsak közrendészeti, köztisztasági és közegészségügyi szempontból kívánatos, hanem azért is, mert a jelenlegi állapotok mellett a városrészek aránytalan fejlődése miatt a közérdekben teendő minden költség aránytalanul nagyobb. Példa erre a vízvezeték, csatornázás, villanyvilágítás tetemes költsége, melynek egyedüli oka a kihasználatlan területek sokasága és nagysága.”¹⁰

Ez után rátért a *konkrét kérdésekre*. Szükségesnek látta első sorban – már a forgalom szempontjából is –, hogy az Alsó vasúttól a Sándor János utcával párhuzamosan egy *új utcát* nyissanak, mert a csatornázás alkalmával lehetetlen lesz a meglévő úttesten a vasúti forgalmat lebonyolítani. További javaslatai: egy a Szentgyörgy utcával (ma Forradalom) párhuzamos utca nyitása, a Szentgyörgy utcának a Rákóczi utcával (ma Avram Iancu), a Csillag köznek és a Malom utcának a Kossuth utcával, a Deák Ferenc utcának (ma Győzelem tér–Rózsák terének alsó rész) a Térmeg utcával (ma Sportolók) való összekapcsolása. Véleménye szerint az utcanyitások által az értékelkedés a város közönségére nézve csak hasznos lesz. És tovább kell haladni az utcaszabályozásokkal, és az utcák nívójának megállapításával. Sürgősnek tartja a Cigánymezőnek (ma 1989. december 22 része), a Szántó utcának (ma 1918. december 1 út eleje), a Rákóczi utca alsó részének, a Palás köznek és a Templom utcának (ma Andrei Şaguna), valamint a Poklos patakknak a szabályozását. Szükségesnek tartja a Hídvégnek a városhoz való közelebb hozását a Püspöki berken nyitott úttal és egy újabb híddal.

Ugyancsak városrendezés szempontjából szükségesnek tartotta újabb *vásárterek létesítését*, anélkül, hogy a napi piacot elmozdítanák a helyéről. Vásárterek nyílnának a Kossuth

¹⁰ Uo. 8–9.

Lajos utcában, a Szentgyörgy utca elején, a Szentgyörgy téren s a Poklos patak mentén lévő térségben. A belterjes fejlesztés és a városias fejlődés érdekében javasolta, hogy a város szívében csak kétemeletes, főbb utcaiban egyemeletes, a város többi részén zárt soros építkezést engedélyezzenek.

Igen komoly kérdésnek tekintette a vár átvételét, aminek érdekében már tárgyalásokat kezdett a hadügyminisztériummal. Ismertette a huszárlaktanya kérdését, mivel a huszárság befogadására, illetve átvételére már két város is ajánlatot tett, sürgette annak megépítését. Váázolta, hogy a város számára akkor is kedvező a megoldás, ha a laktanyát a város építi fel, mert „kifizetné magát, mivel a forgalom emelkedésére jelentékeny kihatással bír”.¹¹

Ez után rátért régi álmára, a az új városháza építésére. A régivel kapcsolatosan kijelentette, hogy: „Rozoga voltánál fogva újjáalakításáról szó sem lehet. – olvashatjuk a közgyűlési jegyzőkönyvben – A legnagyobb valószínűség szerint annak teljes lebontása iránt fog előterjesztés tétetni, azon célból, hogy közepén a Főtérnek az Eötvös utcával összekötő új utca nyitassék, két oldalt pedig felparcellázandó házhelyek létesíttessenek. Ugyanazon alkalommal a jelenlegi kispiacon lévő árulóhelyek részére ott vásárcsarnok építése fog javaslatba hozatni.”¹²

A folytatásban kitért az újonnan létesített iskolák elhelyezésére, majd hosszasan értekezett „a város fejlődésére nézve korszakot alkotó műről, a vízvezetékéről, s az ezzel szoros kapcsolatban lévő csatornázás kérdéséről.”¹³ Miután közölte, hogy a vízvezeték építése már előrehaladott állapotban van, váázolta a még megoldás előtt álló kérdéseket. Tájékoztatta a közgyűlést, hogy a város fekvése miatt a csatornázás költségei is tetemesek lesznek, aminek megépítése azonban nem halogatható.

A városi művek fejlesztésének a kérdése kapcsán feltétlenül szükségesnek tartotta a villanytelep rozoga gépeinek teljes felújítását, a közvilágítás javítása érdekében egy gázgyár létesítését. Elérkezettnek látta az időt a régi téglagyárak teljes felszámolására, és az új téglagyár kibővítésére és modern gépekkel való ellátására. Közölte a hallgatósággal, hogy a törvényhatósági bizottság igényének megfelelően, a közvágóhidnak javító műhellyel és betegistállóval és párolóval való ellátását illető tervek már elkészültek, és kivitelezőség elvégzéséhez a felsőbb jóváhagyást várják.

A közegészségügy előmozdítása érdekében ígérte, hogy a városi tanács gondoskodni fog az élelmiszerek vizsgálatának a rendszeresítéséről, a betegnyilvántartás intenzívebbé tételéről,

¹¹ Uo. 13.

¹² Uo. 17–18.

¹³ Uo. 19.

és a szegények számára rendszeres közegészségi szolgálat felállításáról. Az állami kórház új épületével kapcsolatosan gondoskodni fog, hogy a tüdőbetegek, az elmebetegek és a heveny fertőző betegek részére külön pavilont építsenek. Az aggmenházzal kapcsolatosan megígérte, hogy a tanács kórházat és hullaházat fog építtetni a kórházba fel nem vehető, elhagyatott és gyógyíthatatlan betegek részére. Ugyancsak közegészségi kérdésként foglalkozott a köztemetővel, a fertőtlenítő teleppel, a dögtérrel, ahol szintén még sok teendő vár a tanácsra. Ezt kérdést azzal zárta, hogy az állatvásártér rendezésére 30 ezer koronát már elköltöttek, és annak befejezéséhez még 20 ezer szükséges.

Örömmel jelentette, hogy a *kultúra fejlesztése* érdekében fényes eredményeket értek el. A felsőkereskedelmi iskola, felsőbb leányiskola, zeneiskola növendékekben gazdag, és évenként gyarapodik. Ezért szükséges ezek végleges elhelyezéséről gondoskodni. Közölte, hogy a csipkeverő tanfolyam 30 növendék helyett 135-tel nyílt meg, és szükségesnek látta egy szőnyegverő tanfolyammal kiegészítve, annak női ipariskolává alakítását.

Foglalkozott egyik szívügyének, a színház építésének a kérdésével is. Ezzel kapcsolatban közölte, hogy arról csak a csatornázás után lehet szó, de helyének kijelöléséről már előre gondoskodni kell.

Szólt az után az *emberbaráti és szociális* tervekről. Az aggmenház és a szegénykórház mellett szükségesnek tartotta egy árvaház létesítését, amely egy cseléd- és munkásképzővel lenne összekacsolva.

Forgalmi tekintetben ismét elidőzött a vasútnál, hiszen rég óta sérelmezte, hogy Marosvásárhely és Budapest között nincs közvetlen összeköttetés, és a székelykocsárdi kitérés sok idővesztéssel jár. Ezért szükségesnek látta a megkezdett *vasúti kiépítési* akció folytatását, mégpedig: az alsó vasúti állomás személyi épületének a kibővítését, a felső állomási állatrakódó létesítését, vasúti tiszti lakások építését, és a világforgalomba juthatás céljából a Maroskece – Gyéres vonal mielőbbi megépítését. Megígérte, hogy súlyt fog helyezni a tervbe vett Marosvásárhely – Szováta, Marosvásárhely – Mezőbánd – Oroszfája – Mezőméhesi vonal mielőbbi kiépítésére is.

Az *iparfejlesztés* érdekében támogatást helyezett kilátásba minden gyáralapításhoz, ipartelepek létesítéséhez telekadomány, olcsó villany és gázerő, vámkedvezmények stb. nyújtása által. Megelégedéssel jelentette, hogy az ipari szakiskola fejlesztése, internátusa, az iparmúzeum és az ipari közműhely felállítása közelebről a megvalósítás stádiumába jut. Célja, hogy megfelelő állami támogatás mellett dohány- és selyemgyár létesüljön, amelyhez a vármegye támogatását is kérni fogja.

Kijelentette, hogy *közigazgatási* vonatkozásban vezérelve a becsületes, egyszerű és gyors munka, a gazdaság tekintetében pedig a lehető takarékoság. Mivel a kérdések megvalósításához rátermett és önfeláldozó tisztikarra van szükség, akiknek a munkáját nemcsak megbecsülni, hanem meg is kell fizetni, arra kérte a közgyűlést, hogy erre tekintettel legyen.

Végül reflektált arra panaszként előterjesztett az aggályoskodó kifogásra, amely szerint a város gyors fejlődése természetellenes és meg fogja bosszulni magát. Azt válaszolta, hogy „igaz magyar ember ilyet nem mondhat, mert naggyá és hatalmassá tenni a magyar városokat – különösen itt keleten – a legszentebb hazafiúi kötelesség, s nagy szerencsétlenség volna minden ily intézkedés, avagy tespedés, mely ezt a fejlődést csak egy pillanatra is megakadályozná.”¹⁴ Az ismertetett tervekre – folytatta – nem kér most választ, a törvényhatósági bizottság bölcsességétől és áldozatkészségétől függ, hogy azokat megoldja és milyen sorrendben.

Az 1910. december 10-én megújult törvényhatósági bizottság 1911. február 11-én tartott közgyűlésén, a nem sokkal korábban megejtett népszámlálás adatainak ismeretében, valamint a földgáz bevezetésének és a gáz sokoldalú felhasználásának a lehetőségeihez kötődően, két és félórás beszédben ismertette a város azonnali és távlati városfejlesztési terveit.¹⁵ Beszédében a gáz jelentőségének a felvetése után rátért a városfejlesztés legfontosabbnak tartott kérdéseire. Első rendű feladatnak tekintette a *közlekedés* ügyét, elsősorban a vasútét. Ismételten sérelmesnek tartotta, hogy a várost nem kapcsolták be az államvasutak fővonalába, ami lassúvá és nehézkessé tette a személy- és árú szállítást. Lehetséges megoldásnak tartotta az Aranyosgyéres – Maroskece vonal kivitelezését, miáltal kiiktatódná a székelykocsárdi átszállás. A vasútnál maradva, szóvá tette, hogy maros-tordai vonalak épülőben vannak, és a város szempontjából szükségesnek vélte a Székelyudvarhellyel összekötő vonal kiépítését. Szóvá tette, hogy a városban lévő két vasútállomás személyfelvételi épülete rozoga, kényelmetlen és szűk, de az új állomások építése a kereskedelemügyi miniszter ígérete ellenére is késik, amit csak erélyes közbelépéssel lehet dűlőre vinni. A székely körvasút kiépítésével a két pályaudvart is bővítették, de nem építettek rendező pályaudvart, amiért a város érdekei szenvednek sérelmet. Elégedetlenségét hangoztatta, amiért egy vasúti üzletvezetőség marosvásárhelyi felállítására előterjesztett kérésükre a kereskedelmi miniszter nem válaszolt. Szükségesnek tartotta egy vasúti javítóműhely létesítését is, amelynek a földgáz bevezetésével olcsó fűtőanyag áll majd rendelkezésére. Mindezekkel kapcsolatosan kilátásba helyezte a tárgyalások folytatását, még ha terület dolgában a város áldozatokat kénytelen hozni.

¹⁴ Uo. 25.

¹⁵ Ua. 91/1911. sz., 27–70.

A vasúttal kapcsolatos kérdések után áttért az ipari létesítményekre. Földgázt hasznosító új *ipari létesítményként* felsorolta egy dohánygyár alapítását, a selyemfonó bővítését, a két téglagyár termelésének fokozását – hiszen az 1910-ben előállított 11 millió téгла nem bizonyult elegendőnek az építők számára –, valamint egy földgázüzemű közműhely nyitását a kisiparosok számára.¹⁶

Bernády ez úttal is részletesen foglalkozott a *városrendezés* kérdéseivel. „E tekintetben kijelenti – olvasható a jegyzőkönyvben – hogy városunk fejlődése falusias jellegű, tennünk kell tehát valamit a belterjesebb és városiasabb fejlődés érdekében.”¹⁷ E téren két kérdés megoldását látta szükségesnek: elsőként egy olyan szabályrendelet életbe léptetését, amely az első rangú utcákban csak emeletes házak építését engedélyezné, másodikként pedig a város belterjes fejlesztését. Ez utóbbi alatt „a város különböző részeiben fekvő óriási telektömböknek új utcák nyitása révén való hozzáférhetővé tételét” értette.¹⁸ A kérdésekkel kapcsolatban konkrét példákkal élt: a ferencrendi zárda és a régi tanács telkeinek a kihasználása, a vár kisajátítása, a Szentgyörgy tér szabályozási tervének kivitelezése során a középen lévő házak letakarítása, a Sándor János utca és a Tisza Kálmán tér összekapcsolása, több parcellázási terv végrehajtása, a baromvásártér máshová vivése, a városi faiskola számára új terület szerzése, Hídvég és Remeteszeg városrészek rendezése érdekében az ottani terület felmérése, és oda egy olyan leendő középületet elhelyezése, amely a városrész előnyére váljon. A városrendészeti kérdések felsorolása végén közölte, hogy a város-szabályozási tervhez szükséges lejtmezézés már elkészült, és reméli, hogy két év alatt maga terv is.¹⁹

Az útburkolatokra vonatkozóan előadta, hogy a vízvezetékek lefektetése után, 1909-ben több mint tíz utcát újra burkoltak, és a munkálatok folytatódnak.

Közegészségügyi és köztisztasági kérdések felvetésekor megemlítette, hogy a vízvezeték megépülés után a csatornázás is befejezés előtt áll. Egyúttal összegezte a víznyeréssel kapcsolatos előre nem látott nehézségeket. Az új gőzfürdő építése más sürgősebb kérdések miatt elmaradt. Komoly kérdésnek tekintette a szemétfuvarozás ügyét, amit házi kezelésbe veendőnek tartott. Javasolta a rendőrségnek az utcatakarítás feladatától való mentesítését, és ennek a kérdésnek a városi mérnöki hivatal hatáskörébe utalását. Nehezményezte a régi állami kórház tarthatatlan állapotát, és az új építésének a halogatását.

¹⁶ Uo. 30–44.

¹⁷ Uo. 44.

¹⁸ Uo. 45.

¹⁹ Uo. 47–49.

Az *állategészségügyi kérdések* során a közbűvágóhídról beszélt, amelynek a bővítése a szűk keretelés miatt elmaradt. És elhalasztódott a dögtér és az állati hullák feldolgozásának a kérdése is. Ugyanakkor sürgős lett egy állategészségügyi laboratórium létesítése.

Áttérve a *köz- és tűzrendészetre* mielőbb felállítandónak látja a tűzrendészeti szabályrendelet átdolgozását és egy állandó tűzoltó laktanya építését.²⁰ E mellett foglalkozik egy rendőr- és egy utász laktanya építésének a kérdésével, valamint a közvilágítás kibővítésével, mivel a város külső részei nem részesülnek világításban.

A *katonai* vonatkozású ügyek során kiemelte az új húszár és gyalog laktanyák építését. Az előbbit a Mészárosok rétyjére tervezték, amelyhez a telket a város biztosítja, ami miatt kisajátítások szükségesek. Javasolta a Sátortábornak a kincstártól való visszaszerzését terület cseré révén. Ismét aktuálisnak tekintette a katonai gyakorlótér kérdését, amely már több alkalommal is halasztást szenvedett. Közölte ugyanakkor azt is, hogy tárgyalásokat folytatott egy hadtestparancsnokságnak a városban történő felállításáról.

Áttérve a *közoktatási* kérdésekre, elsősorban a közművelődési háznál időzik, amelynek az építési költsége biztosítva van, és az építkezéshez hamarosan hozzáfognak, és 1912-ben befejezik. Említést tett egy képzőművészeti ház és egy iparművészeti iskola létesítéséről. ”E kérdést újból napirendre tűzeti nemcsak azért, hogy ennek révén egy új intézménnyel gazdagítsa a várost – olvasható a jegyzőkönyvben – hanem főleg azért, hogy egy oly iskolát biztosítson itten, amelynek prosperálása a székelyek között mindenképpen kétségen felül áll.”²¹ Vázolta a városi kezelésben lévő (felső kereskedelmi fiú- és leány, a felsőbb leány-) iskolák helyzetét, az utóbbinak új épületbe helyezésének a szükségességét, és azt is, hogy abba a vidékről csak akkor fogadhatnak tanulókat, ha internátus is épül.

A *középiskolai oktatással* kapcsolatosan kiemelte, hogy a meglévő két gimnázium túlszűfolt, és szükségesnek látja egy harmadik létesítését, és e célból felvette a kapcsolatot a vallás- és közoktatási miniszterrel egy állami főreáliskola létrehozásáról. Indítványozta az ipari szakiskola felsőbb tanfolyammal való bővítését, a polgári iskola mellé internátus létesítését, az ipari és kereskedő tanonciskola újjászervezését, és tanoncotthonnal való összekapcsolását. Jónak látta tárgyalásokat folytatni egy tanítóképző létesítéséről, a jogakadémia felélesztéséről és egy hajdani műegyetem felállításáról.

Nem feledkezett meg az *állandó színház* ügyéről sem. Kifejezte reményét, hogy a kész terveket már azon év őszén bemutatathatja a tanács, és a költségek fedezése érdekében a

²⁰ Uo. 53–55.

²¹ Uo. 58.

közyűlésről felirattal fordulhat a vallás- és közoktatási miniszterhez 250 000 korona államsegélyért.²²

Az *emberszereteti ügyek* során sajnálattal közölte, hogy a tervezett aggmenház kérdése még mindig megoldatlan, de reméli, hogy az év folyamán ez a kérdés is megoldódik. Tovább lépve, gondoskodni kell dologházról, gyógyíthatatlanok menhelyéről, egy vakok és süket-némák intézetének a felállításáról. Mindezt részben Gecse-alapítványi, részben belügyminiszteri támogatással látja megvalósíthatónak. Kevesellte a Vöröskereszt által fenntartott népkönyha támogatását, és annak növelését javasolta. Ugyanezen témakörben tovább lépve, foglalkozott a melegdő szobák létesítésével, a hajléktalanok menhelyével, napközi- és csecsemőotthonokkal.

Városfejlesztési elgondolásait egy jövőbe látó kérdéssel zárta. Kevésnek tartotta a város területének kiterjedését, ami nem nagyobb egy községénél. És tekintetbe véve a várható gyarapodást, a közigazgatási határ kiterjesztését a szomszédos községek idecsatolásában látta. Marosszentgyörgyre, Meggyesfalvára és a Remeteszeggel kezdődő „Hosszúfalura” (Szentkirály-Náznánfalva-Kisfalud) gondolt. (De az ajánlatot a hivatalosan is megkeresett községek visszautasították.)

A hozzászólók szavaiból, az elhangzott véleményekből egybehangzóan kitűnik, hogy a polgármester szavait komolyan vették, nem hangzatos szavaknak tekintették, hanem tettekre serkentő ösztönzésnek a felvállalt munkák támogatása érdekében. (...)

Pál-Antal Sándor: *A polgármester*. In Fodor János, György V. Imola, Józsa András et alii: *Bernády, a városépítő*. Alutus – Csíkszereda, 2015. 97–111. (Részlet)

²² Uo. 61.